

FORMAREA CONȘTIINȚEI ISTORICE

1. Introducere

1.1 Argumentarea proiectului

Citatul următor, în care George Ivașcu, în „Istoria literaturii române” face referire la cronicarii români, ne-a înfățișat un alt punct de vedere, care ne-a inspirat: „În epoca feudală , cronicarii români, în cazul când nu erau clerici, deprindeau încă din copilărie, odată cu mânguirea penei de scris, și folosirea spadei, a arcului și a buzduganului; orele de studiu alternau cu cele de călărie și exerciții militare. Intelectualul român din trecut, curtean și el ca atâția dintre marii scriitori și artiști ai Occidentului, nu cunoștea delicioasele vieții tihnite, iar rangurile ce i se acordau erau totdeauna însoțite de reale și graave răspunderi. (...)”

Împrejurările au făcut ca viața oamenilor de la Carpați și Dunăre să rămână mai mult decât în alte părți aspră și dramatică. Pentru că au stat în mijlocul evenimentelor ca militari, oameni politici și diplomați, cronicarii din secolele XVII-XVIII ne-au lăsat relatări prețioase nu numai ca documente istorice, ci și ca mărturii ale unor sentimente și gânduri plămădite odată cu istoria țării la care participau. În paginile lor, narațiunea este înviorată adesea de amănuntele văzute la fața locului, care dau episoadelor și personajelor mișcare și viață.”

Ne-am întrebat cum era viața cronicarilor și de ce au scris letopisețele. De cunu erau românii grupați în o singură țara și cum au reușit ardelenii să-și păstreze identitatea după secole de stăpânire maghiară? Și mai ales ce este conștiința istorică? Am, încercat să răspundem la toate aceste întrebări ale căror răspunsuri ni se par interesante întrucât nu sunt evidente dar sunt de o deosebită importanță pentru identitatea noastră de români.

Conștiința istorică se naște din încercarea de a construi identitatea unui popor, ea reprezintă sentimentul, intuiția pe care ființa umană o are despre propria existență care reflectă apartenența sa la un anumit grup social, neam, națiune. Conștiința istorică are la bază unitatea de limbă, de teritoriu, de mentalitate, eventual și religie sau de alte valori.

1.2 Formarea statelor medievale românești

Considerăm că prima dovadă a unității neamului românesc îl constituie formarea statelor medievale românești și dorim să trecem repede în revistă cum s-a

petrecut aceasta.

În perioada marilor migrații, daco-romanii sunt pe rând stăpâniți de Imperiul Hun, apoi de *avarii* (neam asiatic înrudit cu hunii) și de către slavi.

Românii, numiți în izvoare „vlahi” au avut în această perioadă ca formă de organizare obștea sătească. Însă necesitățile de apărare în fața incursiunilor războinice ale migratorilor au dus la apariția unor forme mai avansate de organizare în comparație cu uniunile de obști. Acestea au fost voievodatele, cnezatele și banatele, formațiuni ce întruneau câteva uniuni de obști având în frunte un cneaz, un voievod (din slavonă - conducător de oaste) sau un ban. Aceste formațiuni au reușit să dăinuie în timp deoarece

acceptau obligații economice și militare către invadatorii ce s-au succedat în timp, în schimbul autonomiei și păstrării tradițiilor.

Întemeierea statelor medievale românești a fost un proces complex, cu multe etape, de la unificarea grupărilor administrative regionale până la obținerea independenței și la formarea instituțiilor necesare.

Voievodatul Transilvaniei

Cele mai vechi informații despre voievodatele românești se referă la teritoriul Transilvaniei. După anul 896 ungurii au migrat din stepele nord-pontice în Panonia unde au venit în contact cu românii, iar pe măsura extinderii lor teritoriale în direcția Transilvaniei, ei s-au ciocnit cu formațiunile politice locale românești. În cronica maghiară "Gesta Hungarorum" ("Faptele ungarilor"), scrisă de un notar anonim (numit de istorici Anonymus) al regelui Bela (dupa opinia majorității istoricilor este vorba de Bela al III-lea, 1173-1196) se vorbește despre trei voievodate românești: voievodatul lui Menumorut (în Crișana, cu centrul la Biharea), voievodatul lui Gelu (pe podișul Transilvaniei, cu centrul posibil la Dăbâca) și voievodatul lui Glad (în Banat, între Mureș și Dunăre, cu centrul la Cuvin).

Din secolul XI până în secolul XIII Regatul Maghiar cucerește toată Transilvania și îi impune o formă politică unică. Voievodul Transilvaniei era numit de Regele ungar și avea atribuții militare, judecătorești și administrative.

Din motive militare și religioase în anul 1211 au fost aduși în Țara Bârsei Căvelerii Teutoni, care și-au extins stăpânirea în sudul și în răsăritul Carpaților. Sunt numiți sași și încorporați în populația autohtonă. Chiar dacă de scurtă durată intervenția lor pozitivă este vizibilă și azi, ei construind cetăți întărite (Feldioara, Cetatea Neagră, Cetatea Crucii) sau ajutând la dezvoltarea celor existente prin cunoștințele avansate (Brașov, Codlea, Râșnov).

Dar, pentru că au sublimat autoritatea maghiară și nu au respectat termenii înțelegerii făcute, au fost izgoniți în anul 1225.

Pentru că ordinul cavalerilor Ioaniți joacă și el un rol important în formarea Țării Românești și pentru a evita crearea vre-unei confuzii vrem să vă explicăm fugăr diferențele dintre aceștia.

Cavalerii Teutoni

Aveau ca simbol crucea neagră pe fundal alb. Erau un ordin miliatar cruciat format în secolul XII în Palestina.

Cavalerii Ioanîi

Au ca simbol crucea malteză (8 colțuri) de culoare albă pe fond negru. Au ca patron pe sfântul Ioan de Ierusalim. Ordinul este fondat în 1099 la Ierusalim, de către un grup de negustori din sudul Italiei, pentru îngrijirea medicală a pelerinilor și ajutorarea săracilor. În timp însă se reorientează pentru lupta împotriva musulmanilor.

Cavalerii Templieri

Au ca și simbol crucea roșie pe fond alb. Sunt formați în 1096, în urma primei cruciade, pentru asigurarea siguranței pelerinilor care călătoreau spre Ierusalim. Numele lor inițial este „Sărmanii Soldați ai lui Cristos și ai Templului lui Solomon”.

Țara Românească

Din *Diploma Cavalerilor Ioanîi* din 1247 vedem care era situația la sudul Carpaților: sunt amintite 5 formațiuni politice dependente de Regatul Ungariei. Ce înseamnă această dependență? În schimbul recunoașterii suzeranității maghiare, care implica conducători aleși de regele maghiar, taxe și dări, țările române beneficiau de protecție. Cavalerii Ioanîi sunt aduși tocmai pentru a apăra cnezatele împotriva atacurilor mongole.

Procesul de unificare la sudul Carpaților are 2 etape și a fost favorizat de disputele pentru succesiunea la tronul Ungariei. Voievodul care s-a impus în fruntea noii realități politice a fost Basarab I. Acesta a acționat pentru înlăturarea stăpânirii tătare la gurile de vărsare ale Dunării, s-a implicat în evenimente politice în defavoarea Ungariei și a refuzat să mai plătească tribut. Astfel, regele maghiar, trimite o oaste pentru pedepsirea lui Basarab. Armata maghiară este însă zdrobită la o „posadă” (posadă = trecătoare prin munți) la 9-12 noiembrie 1330. În urma acestui eveniment Țara Românească își câștigă independența. Lupta aceasta este poate prima care atestă unitatea românilor. A doua etapă a acestui proces s-a desfășurat sub urmașii lui Basarab I: Nicolae

Alexandru, cel care a întemeiat prima mitropolie a Țării Românești și Vladislav I care l-a sprijinit pe călugărul Nicodim și a fost nevoit să poarte prima bătălie cu turcii,

Se succed Radu I, Dan I și Mircea cel Bătrân care păstrează aceeași politică, încercând să consolideze statul format.

Moldova

În 1345, Ludovic I al Ungariei, împreună cu o parte din nobilimea din Transilvania, duc o campanie împotriva tătarilor. Regele îl lasă pe unul dintre participanți, Dragoș, voievod maramureșean, în Moldova, acesta făcând o “marcă” de apărare pentru Ungaria. Populația locală un a vrut să accepte aceasta și îi acordă sprijin unui alt voievod din Maramureș, Bogdan, ce se afla în conflict cu regalitatea maghiară. Acesta trece Carpați, “descalcă” în Moldova și îi alungă pe urmașii lui Dragoș, creând statul medieval independent Moldova. Încercările ulterioare ale Ungariei de a supune Moldova au eșuat.

Lui Bogdan i-au urmat Lațcu, Petru Rareș, Roman Mușat, Ștefan cel Bătrân și Alexandru cel Bun, sub care Moldova s-a extins și s-a organizat. Astfel Moldova a devenit “a doua libertate românească”, cum o numea Nicolae Iorga.

În Transilvania așezările, numite “burg”-uri au fost puternic influențate de sași, secui, germani: Sighișoara, Brașov, Sebeș. În Țara Românească și în Moldova orașele apar în jurul târgurilor și pe lângă principalele căi comerciale, sau în jurul reședințelor domnești: Câmpulung, Argeș, Târgoviște, Baia, Siret, Suceava.

Orașul a reprezentat cadrul propice pentru afirmarea culturii prin numărul mare al știutorilor de carte, prin apariția primelor școli de nivel superior, precum și prin resurse financiare și materiale superioare. Începând cu secolul XVI orașul adoptă și funcția culturală, având tipografii, școli, biblioteci și societăți științifice.

Creațiile literare realizate până în prima jumătate a secolului al XVI-lea erau în limba slvonă și latină: “Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul lui Teodosie” (1521, slvonă), “Chronicon Dubnicense” (Transilvania, latină).

Primul text în limba română păstrat până azi îl reprezintă “Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung” (1521) . O realizare a secolului XVI este și introducerea tiparului. Prima tiparniță a funcționat la Mănăstirea Dealu, lângă Târgoviște, unde călugărul Macarie tipărește “Liturghierul” (în slvonă, în 1508).

În Transilvania, prima tipografie este înființată la Sibiu, în 1528, unde Filip Moldoveanu tipărește cea dintâi carte în limba română "Catehismul românesc" (1544).

Diaconul Corsei, stabilit la Brașov, tipărește 20 de cărți în limba română (1557 - 1583) având o activitate decisivă pentru conturarea limbii române literare.

Sub patronajul lui Șerban Cantacuzino se realizează prima traducere a Bibliei în românește.

1.3 Atmosfera vremii

Ideile prezentate ne-au făcut să reflectăm asupra condițiilor de viață ale oamenilor din perioada feudală și să încropim un filmuleț în care să surprindem aceste vremuri. El prezintă povestea unui coleg, care într-o zi orecare de școală a pățit ceva neobișnuit, dar mai bine să urmărim.

„O poartă spre trecut” – este povestea unui elev care într-o zi, ca oricare alta, seduce în cetatea, care încă se păstrează în întregime, din orașul său și, închizând ochii doar o clipă, ajunge în altă lume.

Filmul este mai mult o încercare de portret al unei epoci și al stilului de viață impus de aceasta. Chiar dacă mișcările neșlefuite ale cameramanului novice, îți aduc în minte că este doar o filmare, tot ele într-o anumită măsură (sugerând poate drumul zdruncint) , împreună cu muzica, păstrează atmosfera medievală.

În scurt metraj avem ocazia să vedem atâtspuma societății, cavaleri, nobili, domnițe, dar și pleava acesteia în persoana tâlharilor, a călăului. Se conturează o zi liniștită la curte, o poveste de dragoste, lupta cu pericolele nopții, concepția despre magie, judecata nedreaptă.

1.4 Discutarea unor termeni, simboluri și elemente

(Discurs adresat colegilor)

Pagina 6

Vrea să văd cu ce ați rămas în urma vizionării filmului prezentat de noi. Dacă ați fost atenți, ați putut să identificați unele elemente ascunse sau dimpotrivă, evidente.

- Crede cineva că a identificat niște astfel de simboluri ori elemente?

Știți că în citatul de George Ivașcu menționat la început se spune despre cronicari că „deprindea (...), o dată cu mânuirea penei de scris și folosirea spadei, a arcului și a buzduganului”. Vedeți voi, pentru a supraviețui oameni acelor vremuri erau nevoiți să cunoască aproape toate meșteșugurile. Astfel un țăran trebuia să se priceapă la agricultură, să știe și cum să-și repare unelte, dar și să mânuiască sabia. În film avem un cavaler care își îndreaptă armura, arătând această dezvoltare polilaterală a omului medieval.

-De exemplu, ați vizualizat vreun cavaler din cei înfățișați mai înainte?

De care? Templier (cel cu crucea roșie). Mai apare încă unul pe lângă acesta știți despre care vorbesc și unde anume apare? Estevorba despre un cavaler ioanit (crucea malteză) nu l-ați observat toți, nu-i așa?

La un moment dat se suflă din corn. Știți pentru ce era folosit cornul în vremea aceea? Era folosit pentru a semnală diferite lucruri la distanță mare, de exemplu o invazie, caz în care putea fi și un semnal de adunare a trupelor. De asemenea era folosit pe câmpul de luptă, sau la vânătoare semnificând începerea atacului.

O tradiție a vremurilor era pocnitului din bice. Știți de ce pocneau din bice? Sunetul puternic produs de bice era propice la o ocazie specială, o sărbătoare sau pentru a premerge un anunț. El a fost păstrat în cazul plugușorului, dar a fost înlocuit în timp cu focuri de arme, cu trompete sau cu artificii.

Apare și călăul, simbol al morții, desigur. Am urmărit o judecată, vi s-a părut democrată? Nu. De ce? Judecătura hotăra totul, avea putere absolută, chiar se ducea să le pună „el însuși ștreangul de gât”, iar dacă cineva avea ceva de obiectat, era și el executat. Apărarea era inexistentă, la întrebarea judecătorului: „Apărarea ce are a zice?” răspunsul este clar, prompt și unanim: „Moarte!”.

(Am văzut că ați zâmbit la) cuvintele „am văzut-o cu capra”. Ei, bine, capra (sau țapul, iedul) este simbolul diavolului (întâlnit în opere literare dar și în reprezentări ale satanei ca jumătate om, jumătate țap.), și unele părți din capră, precum dinții și copitele, erau folosite în ritualuri demonice. Denotăm aici și superstiția oamenilor vremii, care le conducea viața, astfel că era de ajuns ca o singură persoană să te acuze de vrăjitorie și erai ars pe rug.

La un moment dat apare un artist de curte care probabil este și scrib (gramatic, logofăt, scriitor) întrucât în acea perioadă meseriile nu era bine diferențiate, care ce face? Desenează, schițează ultimele momente ale celor doi tâlhari. Este foarte probabil ca după aceea să fi scris despre întâmplare într-un soi de arhivă a curții și ar fi putut fi, de ce nu unul dintre cronicarii molodveni despre care vă vom vorbi ora viitoare.

VIATA DE LICEU

se trăiește o singura dată!

2. Istoriografia românească

2.1 Relatări referitoare la poporul român

Situat la confluența a două mari spiritualități – orientală și occidentală – spațiul românesc a atras atenția călătorilor străini. Alături de scrierile cronicarilor, impresiile călătorilor străini au constituit izvoare de importanță în măsură în care informațiile au fost deseori lacunare. Atunci când ele aparțin unor martori obiectivi, direcți, ai evenimentelor, au valoarea unor veritabile „documentare” de epocă, ce cuprind prețioase instantanee privind viața socială, politică, administrativă, aspectul orașelor și al curții domnești, precum și știri și tradiții.

„Casele din această țară, de la Măcin până la Moldova, în întregime Țara Românească (...) sunt clădite din lemn, din bârne și din scânduri. Acoperișul este în două ape și înalt, pentru ca zăpada să nu rămână pe el. Înăuntrul caselor sunt scaune de jur împrejur și o masă sprijinită la mijloc de un picior, ca în casele europenilor. În loc de mobilier sunt nu numai covoare și covorașe stârnate pe pereți. În fiecare casă este un cuptor – care are pe dinafară un fel de horn de lut (...) În timpul iernii, casele sunt mai calde decât băile.

Femeile din Moldova și din Țara Românească se îmbracă cu veștmânt asemănător cu cele ale europenilor. Ele poartă părul împletit, răsucit pe capul lor ca un colac și acoperit cu un concî alb, iar cele bogate cu un concî trandafiriu, și pe deasupra cu maramă, tot albă. Toate poartă șaluri albaastre de Alep, iar cele bogate șaluri de la Bursa din mătase neagră. Fetele lor poartă asemenea părul împletit și încolăcit pe cap, dar fără concî; și aceasta pentru a face deosebire între fete și femei. Copii lor sunt goi, nu sunt îmbrăcați cu nimic. În fiecare dimineață și seară îi spală cu apă caldă; în zilele când ninge îi freacă cu multă zăpadă. Toate femeile au fațadescoperită, chiar și doamna.”

(Paul de Alep despre casele și portul din Moldova și Țara Românească, în „Călători străini prin țările române”, vol VI).

Pagina 8

2.2 Cronicarii moldoveni

2.2.1 Grigore Ureche

În anul 1590 se naște la Iași Grigore Ureche, fiu al lui Nestor Ureche, mare logofăt al Moldovei. Tatăl său a fost unul dintre cei mai bogați și mai influenți boieri ai vremii sale.

Prima parte a vieții și-o petrece în Polonia, unde pleacă în pribegie alături de tatăl său. Acolo studiază latina, gramatica, retorica și poetica, pe texte ale scriitorilor clasici. Revenind în țară, urcă treptele ierarhiei sociale, din funcția de logofăt ajungând în timpul domniei lui Vasile Lupu mare spătar și sfetnic de încredere al acestuia.

În 1642 este numit vornic al Țării de Jos, funcție pe care o deține până la sfârșitul vieții. Aceasta este perioada când începe să scrie cronica „Letopisețul Țării Moldovei”, lucrare ce marchează începutul istoriografiei în limba română.

Cronica sa rămâne însă neterminată, căci Grigore Ureche moare, tot la Iași, în 1647.

„Letopisețul Țării Moldovei” consemnează perioada cuprinsă între anii 1359 și 1594, începând așadar, cu întemeierea Moldovei de către Dragoș Vodă. Preocupat fiind de faptul că Letopisețul trebuie să consemneze istoria adevărată a Moldovei, Ureche s-a inspirat din toate documentele vremii, din cronicile polone și latine, letopisețele moldovene în limba savonă, chiar și din amintirile tatălui său, care îi povestea evenimente istorice auzite din străbuni.

Cronica sa începe așadar cu scopul declarat al lui Ureche, acela ca urmașii să își cunoască istoria.

Ideile esențiale ale "Letopisețului" lui Grigore Ureche

În primul rând, *Originea romană a poporului și latinitatea limbii române*. Aceasta idee a fost susținută cu argumente istorice și lingvistice, autorul referindu-se în afirmația sa și la structura vocabularului, care cuprinde elemente "ale vecinilor de pîmprejur", afirmând că "De la Râm ne tragem, și cu ale lor cuvinte ni-s amestecate". El exemplifică afirmația cu câteva elemente concrete. De exemplu, din Latina vorbită am preluat cuvinte precum pâine (panis), carne (caro), găina (galena), parinte (pater).

Alta temă dezbătută în "Letopisețul" lui Grigore Ureche este viața internă și externă a

Moldovei. Viața internă ilustrează relațiile dintre domnitori și boieri și traiul la curtea domnească, iar cea externă relatează numeroasele războaie pe care țara le-a purtat cu turcii, leșii, rușii, tătarii, dar și luptele interne pentru tronul Moldovei, purtate între domnitori.

Domnia lui Ștefan cel Mare, pentru care cronicarul are o admirație mărturisită, ocupa locul central în cronica lui Grigore Ureche.

Prima bătălie importantă pentru Moldova a fost în 1465, când Ștefan Vodă a răscumpărat Chilia și Cetatea Albă. În anul următor, în cinstea victoriei, Ștefan a pus să se zidească mănăstirea Putna. Cetățile însă au fost ocupate din nou de către turci, mai târziu, în 1484, în frunte cu Baiazid și cu ajutor de la munteni.

Lupta de la Podul Înalt din 1475, împotriva turcilor, este una memorabilă deoarece a fost câștigată de moldoveni "nu așa cu vitejia, cum cu meșteșugul". Domnitorul a pus să sune semn de război turcilor, nu înainte să pârjolească iarba și să facă din câmpul de luptă o mlaștină. Turcii au venit repede, însă fiind luați prin surprindere nu au știut să iasă din "apa și lunca și negura" mlaștinoasă și au sfârșit călcându-se unii pe alții în picioare.

Grigore Ureche îi oferea un spațiu amplu în lucrarea sa, bătăliei de la Codrul Cosminului, din anul 1497, în care Ștefan a purtat o luptă ce s-a succedat cu o victorie răsunătoare. Deși avea o armată mult mai numeroasă, craiul Albert al Poloniei, ce pornește cu vitejie asupra Moldovei, nu reușește să ocupe cetatea Sucevei, întrucât e întâmpinat de domnitor și de apărătorii moldoveni care îi opun rezistență. Fiindu-i teama că va fi abandonat de armata și aflând că Ștefan primise ajutor de la Radu-Vodă al Munteniei și de la Bîrțoc al Ardealului, acceptă împăcarea cu acesta. De remarcat este faptul că în această luptă s-au unit pentru același țel Moldova, Țara Românească și Ardealul, constituind unul din momentele istorice esențiale ale Evului Mediu. Regele polon nu respectă însă înțelegerea și pleacă pe alt traseu, drum pe care trebuia să traverseze Codrul Cosminului. Intuind intenția lui Albert, Ștefan a poruncit să se taie pe trei

sferturi trunchiurile copacilor, iar când va trece oastea polonă prin pădure, să-i doboare peste ea. Șiretlicul domnitorului i-a adus o victorie răsunătoare “și mare moarte și tăiere s-a făcut atuncea în oastea leșească”, întrucât “de-abia au scăpat însuși craiul cu puțină oaste a sa”.

În aceste capitole, Ureche evidențiază câteva dintre valorile morale esențiale ale epocii: dreptatea divină și pământească, respectarea jurămintelor, apărarea valorilor creștine și pedepsirea trufiei umane, accentuând în același timp onestitatea, fermitatea și patriotismul lui Ștefan cel Mare.

Grigore Ureche îi realizează acestuia primul portret literar: “Fost-au Ștefan-Vodă om nu mare la statu, mândros și de grabă vărsătoriu de sânge nevinovat; de multe ori la ospete omoria fără județu. Amîntrilea era om întreg la fire, neleneșu, și lucrul său îl știa a-l acoperi, și unde nu

gândea, accio îl elia. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși se viriea, ca văzându-l al săi, să nu să îndărăpteze și pentru aceia raru războiu de nu biruia. Și unde biruia alții, nu perdea nădejdea, ca știindu-să căzut gîos, să rădica deasupra biruitorilor.”

„Au domnitu Ștefan-Vodă 47 de ani și 2 luni și 3 săptămâni și au făcut 44 de mănăstiri și însuși țîitoriu preste toată țara.”

Domnia lui Alexandru Lăpușneanu e o altă temă importantă povestită de Grigore Ureche în opera sa. Cronicarul ne relatează povestea ocupării tronului Moldovei prin viclesug de către Alexandru Lăpușneanu, în 1552, când acesta îi taie nasul lui Joldea, logodnicul fetei lui Pătru-Vodă și după ce îl trimite pe el la mănăstire, o ia pe Roxanda să îi fie soție. După doar 9 ani de domnie însă, este trădat de boieri și nevoit să fugă în Asia Mică. Se întoarce în țară după 3 ani, hotărât să devină din nou domnitor, iar când aude mesajul lui Ștefan Tomșa, care trimite oameni „să-i spuie că țara nu-l vrea, nici-l iubescu”, îi răspunde acestuia: „De nu mă vor, eu îi voi pre ei și de nu mă iubescu, eu îi iubescu pre dânșii și tot voi merge, ori cu voie, ori fără voie.”

Hotărât să se răzbune pe toți cei care îl trădaseră în prima domnie, îi invită pe boieri la curtea domnească și „dacă au intrat în curte, slujitorii, după învățatura de au avut, închis-au poarte și ca niște lupi într-o turmă fără de nici un păstor, au intrat într-înșii, de-i snopîia și-i junghîia.” „Au pierit atuncea 47 de boieri.”

Cronica lui a constituit un important izvor de inspirație pentru Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Mihail Sadoveanu.

„Stilul lui Grigore Ureche se caracterizează dimpotrivă printr-o concizie și precizie într-adevar clasice”, afirma Nicolae Cartoian în „Istoria literaturii române vechi”.

„Ureche este întemeietorul istoriografiei în limba poporului, este cel dintâi care s-a preocupat nu numai de statul feudal Moldova, ci de originea poporului român ca o unitate (...) Cronica lui Ureche nu este numai un izvor pentru istorici, ci și o opera literară, un izvor de bogată inspirație pentru scriitorii români, aceasta datorită nu numai faptelor pe care le povestește, dar și felului cum le-a evocat.” (P.P. Panaiteșcu-1955).

VIATA DE LICEU

se trăiește o singură dată!

2.2 Miron Costin

În 1633 se naște Miron, fiul lui Iancu Costin, cu titlu de nobil polon. Acesta are parte de o educație polonă, începând de la vârsta de 15 ani, la un colegiu de lângă Iordachea Țar și apoi la Căminuța. Doi ani mai târziu tatăl său moare și este nevoit să preia rolul de cap al familiei. În 1651, un an mai târziu, este înrolat în armată pentru a lupta împotriva cazacilor răsculați și aliaților tătari ai acestora.

În 1653, la vârsta de 20 de ani, vine pentru prima dată, împreună cu frații săi în Moldova. Ajuns în țară, conform obiceiurile feudale se angajează ucenic la Iordache Cantacuzino, bunicul lui Ion Neculce.

Miron Costin se căsătorește cu Ileana Movilă (nepoată a lui Simion Movilă) în 1657. El se implică în scena politică a țării și își alege până la urmă tabăra câștigătoare. Pornind de la rangul de sulger urcă repede scara ierarhică parcurgând pașii de paharnic, pârălab, mare comis, vornic, mare vornic și mare logofăt.

Vermurile în care trăiește sunt extrem de grele și de tulburi, iar el stă în mijlocul vâltorii de conflicte și urzește ca diplomat, om politic, militar și nobil. Cu toate acestea apăsând asupra sa, el găsește timp să se implice în dezvoltarea culturii și mai ales a literaturii și istoriei. Debutază, dacă putem spune așa, cu versuri despre formarea neamului românesc și „Apostroful” în „Psaltirea pre versuri tocmită” a lui Dosoftei. În 1675 scrie „Letopisețul Moldovei de la Aaron vodă încoace...” mult mai analitic decât Ureche pe care îl continuă.

Titlul complet al lucrării este: „LETOPISEȚULŢ ȚĂRÎI MOLDOVEI DE LA AARON-VODĂ ÎNCOACE, DE UNDE ESTE PĂRĂSITŢ DE URÉCHE VORNICUL DE ȚARA DE GIOSŢ, SCOSŢ DE MIRON COSTINŢ VORNICUL DE ȚARA DE GIOSŢ ÎN ORAŞŢ ÎN IAŞI, ÎN ANUL DE LA ZIDIREA LUMIEI 7183, IARĂ DE LA NAŞTEREA MÎNTUITORULUI LUMII, LUI IISUS HRISTOS, 1675 MESEȚA... DNI” . Ea cuprinde o predoslovie, stihuri şi 22 de capitole.

În predoslovie, sau „voravă către cititorul” prezintă premisele lucrării sale. Iniţial intenţiona să scrie o istorie completă, începând chiar de la împaratul Traian, dar nu reuşeşte şi motivează prin vremurile „cumlite”, care îl apăsau cu grijă şi nevoi. Susţine necesitatea unei noi istorii, care să acopere faptele care s-au petrecut după cele precizate de Ureche, pentru ca acestea să nu se uite sau să se piardă. Prezintă apoi pe scurt conţinutul letopiseţului, care nu este aşa cum s-ar cade, ca cele străine, ci prezintă şi amănunte din viaţa oamenilor şi nu doar evenimente. Încheie predoslovie cu modestie şi cu promisiunea de a completa letopiseţul pe durata vieţii.

Stihurile de descălecatul ţării

Pagina 12

Neamul Țării Moldovei de unde să trăgănează?
Din ţările Rîmului, tot omul să creadză.
Traian întîiŢ, împăratul, supuîndŢ pre dahi
Dragoş apoi în moldoveni premenîndŢ pre vlahi
Martor este Troianul, şanţul în ţara noastră
Şi Turnul Săverinului, munteni, în ţara voastră.

Cronica, în cea mai mare parte, este o scriere subiectivă, iar spre sfârşit devine memorialistică, autorul făcându-şi simţită prezenţa la tot pasul “*O! Moldova! di ar hi domniŢ tai, cariŢ stapanescu în tine, totiŢ inteletŢi, inca n-ai perŢ ase lesne*”, reflectează el la un moment dat.

Sunt prezentate diferite situaţii şi personaje ale vremii, sub un vâl cusut de intrigă: lupta dintre Gheorghe Ştefan şi Vasile Lupul pentru tronul Moldovei, Cruzimea lui Ştefan Tomşa II care ţine pe lângă el un călău „*piezător de oameni*”, ambiţia nebunească a Elisabetei Movilă de a păstra tronul ţării pentru fiul ei nevârstnic, pedepsită umilitor de turci, perfidia lui Gaşpar Gratiani şi încercarea sa de omor dejucată de victimă. Deşi prezintă fapte istorice, Miron Costin le pune în o lumină epică ce le dă valoare artistică.

Nicolae Manolescu, în „Istoria literaturii române” afirma despre Letopisețul lui Miron Costin că e o operă plină de conversații fermecătoare și replici extraordinare. De exemplu Vasile Lupu, informat despre trădarea unui boier exclamă: *„În zadar această slujbă acum; să-mi hie spus acestea pînă era în Iași logofătul.”*

Pe lângă folosirea dialogului mai este apreciată și antiteza dintre credulitatea lui Vasile Lupu și ipocrizia sfeșnicului său. De asemenea Costin comunică bârfele și strategemele diplomatice și prezintă evenimentele din punct de vedere economic, politic și social. De aceea Nicolae Manolescu îl consideră mai modern decât Neculce.

Din punct de vedere stilistic se remarcă fraze lungi și pline de cadențe, cu verbul la sfârșit, după model latin. Este susținut că Miron Costin era foarte atent la sintaxă, încercând pe cât posibil să plieze limba română pe tipare cărturești.

În afară de letopiseț Miron Costin are ca primă operă poemul „Viața lumii”. Stihurile acestui poem m-au surprins întrucât deși, în limbaj românesc popular vechi, este foarte muzical și își păstrează valoarea artistică și morală până azi, pentru lumea de azi. Tema principală a este cea a timpului trecător și ireversibil.

Trec zilele ca umbra, ca umbra de vară,
Cele ce trec nu mai vin, nici să-ntorcu iară.
Trece veacul desfrânatu, trec ani cu roată.
Fug vremile ca umbra și nici o poartă
A le opri nu poate. Trec toate prăvălite
Lucrurile lumii, și mai mult cumplite.
Și ca apa în cursul său cum nu să oprește.
Așa cursul al lumii nu să contenește.

Regretul lui Miron Costin din letopiseț de a nu fi scris istoria românilor de la origini, se materializează însă în lucrarea „De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor”. Lucrarea este neterminată, păstrată în 29 de copii manuscrise și publicată pentru prima dată de M. Kogălniceanu în 1852, are un caracter savant și o noblețe a ideilor care o va face cartea de căpătîi a Școlii Ardelene.

Moartea sa din 1691 este una tragică: este decapitat neavînd prilejul să se dezvinovățească.

Operele capitale ale lui Miron Costin sunt desigur „Letopisețul țării Moldovei” și „De neamul moldovenilor”, ele fiind echivalente în literatura română cu „Istoria de la fondarea Romei” de Titus Livius.

2.2.3 Ion Neculce

Ion Neculce a fost un cronicar moldovean, boier mare și a ocupat diferite funcții însemnate în vremea domniei lui Dimitrie Cantemir.

Biografie

Cronicarul s-a născut la 1672. Sub Antioh Cantemir a înaintat până la rangul de spătar și, după ce a stat retras câțeva vreme, a fost făcut mare hatman de către Dimitrie Cantemir, la trecerea acestuia de partea lui Petru cel Mare; a luat parte la războiul rușilor cu turcii. Pierzând rușii războiul, Neculce a trecut cu Cantemir în Rusia și a stat acolo câțiva ani, până la 1719 și întorcându-se a trăit la moșia sa, ocupând numai o dată, sub Constantin Mavrocordat, funcțiunea de vornic. A murit după 1744, lucru ce se dovedește prin unele cuvinte ale cronicii lui, unde spune că Constantin Mavrocordat, fiind scos din domnia Moldovei, nu a stat mazilit niciun an întreg, ci a fost numit în Muntenia, ceea ce s-a întâmplat la anul 1744.

Neculce a fost un militar distins și Petru cel Mare l-a prețuit mult și i-a arătat o deosebită simpatie. Tot așa era privit și de familia lui Cantemir și de ceilalți boieri; de aceea când a vrut să se întoarcă în țară, cu multă greutate a scăpat de insistențele lor. El însă a ținut cu orice preț să-și vadă țara și nu s-a temut că i se va întâmpla vreo nenorocire, vreo persecuție, ci - precum însuși zice - și-a pus nădejdea în Dumnezeu, care din toate l-a scăpat.

Opere

Lucrarea de căpătâi a lui Neculce - în afară de compilarea cronicilor anterioare - este Letopisețul țării Moldovei de la Dabija Vodă până la domnia lui Constantin Mavrocordat. El cuprinde evenimentele din 1662 până în 1743, la care a fost mai totdeauna părtaș sau le-a cunoscut de aproape.

În prefață ne spune că până la Duca-Vodă s-a slujit de diferitele izvoare : ce a aflat pe la unii și alții, "iar de la Duca-Vodă cel bătrân înainte până unde s-o vedea, la domnia lui Ion Vodă Mavrocordat, nici de pre un izvor a nimănuî, ce am scris singur dintru a mea știință, câte s-au tâmplat de au fost în viața mea. Nu mi-au trebuit istoric străin să cetesc și

să scriu că au fost scrise în inima mea". Letopisețul este precedat de câteva file ce poartă titlul: "O seamă de cuvinte ce sunt auzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni și în letopisețe nu sunt scrise...". Aci se cuprind o sumă de tradițiuni relative la diferiți domni și care au format subiectele legendelor și poemelor din literatura noastră modernă, precum: « Daniil Sihastru » de Bolintineanu, « Aprodul Purice » de Negruzzi, « Altarul mănăstirii Putna » de Alecsandri, « Cupa lui Ștefan » de Bolintineanu, « Dumbrava roșie » de Alecsandri, « Visul lui Petru Rareș » de Alecsandri ș.a.

Neculce nu era prea învățat, dar era om cu bun simț, cu pricepere de a judeca lucrurile, câștigată prin amestecul direct în afacerile statului și cu un deosebit talent de a povesti. Se poate zice că el e cel mai literat din toți cronicarii Moldovei. El știe foarte adesea să găsească cuvântul just pentru a zugrăvi o situație sau pe un om. Stilul lui nu e bombastic, ca al analiștilor ce scriau slavonește, ci dimpotrivă simplu și, prin aceasta, foarte atrăgător. Epitetul bine găsit are câteodată valoare artistică. Cine vrea să afle modele de stil din cronicarii moldoveni, trebuie să caute în primul rând în Neculce, apoi în Miron Costin și Grigore Ureche.

Apoi, apoi toți domnii, despre care vorbește în cursul cronicii sale, au câte un scurt portret sau câte o caracteristică. De la el aflăm că Dumitrașcu Cantacuzino (1684-85), era "om nestătător la voroavă (vorba), amăgitor, geambaș de cai de la Fanar din Țarigrad", Constantin Cantemir (1685-1693), "carte nu știa, ci numai iscălitura învățase de o făcea; practică bună avea: mânca bine și bea bine. La stat nu era mare, era gros, burduhos, rumân la față, buzat, barba îi era albă ca zăpada". Fiul acestuia, Antioh Vodă (1695-1700) era "om mare la trup, chipeș, la minte așezat, judecător drept; nu prea era cărturar, numai nici era prost. Minciunile nu le iubea; la avere nu era lacom; era și credincios la jurământ. Mânie avea strașnică; de multe ori răcnea tare, cam cu grabă". E interesant să observăm imparțialitatea cu care vorbește despre Dimitrie Cantemir, pe care-l iubise într-atât încât plecase cu dânsul din țară. Când ajunge la domnia acestuia, amintește purtarea rea ce avusese în timpul domniei lui Antioh. Despre Grigore Ghica prima domnie (1726-1733), aflăm de la Neculce că "era de stat cam mic și subțire, uscat, numai era cu toane; la unele se arăta prea harnic, bun și vrednic, milostiv și răbdător, dar era și cam grabnic la mânie, dar apoi curând se întorcea".

Cunoscând această deprindere a lui, să căutăm ce va zice despre Petru cel Mare, căci știm că la venirea împăratului Rusiei în Iași el era funcționar înalt și legat de aproape cu domnitorul. Vom afla, în adevăr, și portretul țarului: "Om mare, mai înalt decât toți

oamenii, iară nu gros, rotund la față și cam oacheș și cam aruncă câteodată din cap, fluturând".

Dar nu nu numai pe indivizi îi plăcea lui Neculce să-i caracterizeze, ci și grupurile, națiunile (psihologia socială nu-i era străină). Despre tătari ne spune că sunt lupi apucători, iar despre greci are un faimos pasaj, din care reproducem aci câteva rânduri: «La grec milă, sau omenie, sau dreptate, sau nevăleșug, sau frica lui Dumnezeu, nici unele de acestea nu sunt. Numai când nu poate să facă rău se arată cu blândețe, iar inima și firea tot cât ar putea este să facă răutate».

Ceea ce contează în cronica lui Neculce este oralitatea extraordinară a autorului, care dă o anumită familiaritate evenimentului istoric. Neculce este primul nostru mare povestitor moldovean, anticipând apariția lui Creangă.

3.1 Cronicile muntene anonime

Datorită lipsei de obiectivitate, a faptului că nu a aparținut unor autori și pentru că

a fost răspândită mai puțin prin ediții, istoriografia Țării Românești este considerată pe nedrept înfățișată în cele moldovene.

Dintre cronicile anonime muntene se disting Letopisețul Cantacuzinesc și Letopisețul Bălenilor. Ambele încep cu întemeierea Țării Românești, de la începutul secolului al XIV-lea, sub stăpânirea lui Basarab I, voievodul de la Argeș, și se termină în anul 1688, când s-a produs o împăcare temporară între cele două familii.

În Letopisețul Cantacuzinesc este prezentat cu admirație postelnicul Constantin Cantacuzino și rivalitatea acestuia cu Mihnea al III-lea. Sub domnitorul Gheorghe Ghica, postelnicul se folosește de influența sa pentru a pune la cale asasinarea fiului domnitorului. Restul letopisețului este o pledoarie ce condamnă crima înfăptuită în 1663 și justifică lupta lui Șerban Cantacuzino pentru cucerirea țării.

Mihnea al III-lea este „îndemnat de dracul”, iar semenii lui sunt „porci fără de nici o rușine”, consideră cronicarul. Pe când postelnicul Cantacuzino este „acel om bun carele stă în totă vremea pentru binele țării”.

Letopisețul Bălenilor este un răspuns dat Letopisețului Cantacuzinesc. Viziunea asupra faptelor și personajelor este total diferită: postelnicul Cantacuzino fiind pedepsit pe drept pentru faptele lui, iar Șerban Cantacuzino fiind și el „viclean” și implicându-se în „amestecături”.

Dacă anonimul Cantacuzino abundă de injurii și blesteme, cel al Bălenilor are un umor subtil, sarcastic și are ca specialitate scrierea anecdotică. Letopisețul Cantacuzinesc a fost continuat de același cronicar sau altul până în 1690, iar cel al bălenilor până în 1699.

Niciuna dintre aceste două cronici nu a fost aprobată de noul domnitor, Constantin Brîncoveanu. Sarcina de a scrie cronică domniei sale a fost încredințată lui Radu Greceanu. Aceasta însă, ca și cea scrisă de Radu Popescu sub domnitorul Nicolae Mavrocordat, suferă de monotonie, întrucât este o cronică oficială.

„Cronicarii munteni n-au arta portretistică a moldovenilor, în schimb grație limbii lor nervoase, a repeziciunii muntenesci, ei pot dramatiza mai viu, mai familiar.” George Călinescu.

În concluzie, istoriografia munteană originală ia naștere mai târziu decât cea moldoveană, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și dacă nu are un caracter descriptiv sau narativ la fel de dezvoltat ca cel al moldovenilor, prezintă o imagine interesantă a epocii feudale.

3.2 Școala Ardeleană și reprezentanții săi

Școala Ardeleană reprezintă mișcarea intelectualității din Transilvania, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Ea are la bază documentul „Supplex libellus valachorum” trimis împăratului Leopold II, prin care se cerea recunoașterea românilor din Transilvania ca națiune egală în drepturi cu celelalte ce intrau în componența Imperiului Habsburgic.

Reprezentanții școlii ardelenae au adus argumente istorice și filozofice în susținerea tezei că românii transilvăneni sunt descendenți direcți ai coloniștilor romani din Dacia (latinitatea). De asemenea Școala ardeleană se încadrează în contextul iluminismului german.

Acțiunea politică și culturală a Școlii Ardelenae este îndrumată de operele istorice și filologice ale lui Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior și Ion Budai-Deleanu. Toți patru au făcut studii teologice, filozofice și de drept canonic la Roma și Viena, și au fost minți strălucite, erudiți, savanți de talie europeană, poligloți.

În ansamblu, activitatea Școlii Ardelenae cunoaște două direcții fundamentale:

1) prima, socio-culturală, este în strânsă legătură cu esența mișcării iluministe, și urmărirea emancipării oamenilor prin educație și cultură. În acest scop, se dezvoltă și se organizează învățământul în limba română. Gheorghe Șincai, ca director al școlilor române, înființează 300 de școli; se tipăresc manuale școlare, cărți de popularizare științifică, calendare și cărți populare.

2) cealaltă direcție este erudită și cuprinde numeroasele tratate de istorie și filologie. Cele mai importante dintre acestea sunt: "Istoria și lucrurile și întâmplările românilor" de Samuil Micu, "Hronica românilor și a mai multor neamuri" de Gheorghe Șincai, "Istoria pentru începutul românilor în Dachia" de Petru Maior ș.a.

Aportul Școlii Ardelenae la dezvoltarea limbii se reflectă mai ales prin introducerea grafiei latine în locul scrierii chirilice și prin tipărirea primului dicționar cvadrilingv (română, latină, maghiară, germană) „Lexiconul de la Buda”.

Marele merit al Școlii Ardelenae este acela de a fi creat un mediu favorabil literaturii, în mijlocul căruia Ion Budai-Deleanu, cel dintâi poet român remarcabil, a creat "Țiganiada". Opera este o sinteză artistică a ideilor iluministe ale epocii, și reprezintă prima valorificare a posibilităților poetice ale limbii române, fiind, sub acest aspect, o neașteptată capodoperă.

3.3 Contribuții esențiale de dezvoltare a istoriei (Concluzii)

Conștiința istorică a românilor începe să se exprime odată cu scrierea istoriei lor. Consemnarea evenimentelor pune în evidență două constante în viața lor zbuciumată – două fronturi de luptă: unul extern, reprezentat de confruntarea cu dușmanii, și unul intern, reprezentat de rivalități și conflicte pentru putere. Vârsta eroică a feudalității românești este dominată de figurile emblematice ale voievozilor glorioși, între care strălucesc Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, despre ale căror fapte de arme povestesc

cronicării. Alte nume de seamă ale istoriei, Constantin Brâncoveanu și Dimitrie Cantemir, sunt fixate în memoria medievală mai ales pentru vitregia destinului lor. În scrierile timpului este consemnată astfel și cealaltă față a istoriei, legată de luptele lipsite de glorie, în care se înfruntă oameni de același neam și de aceeași lege.

3.4 Bibliografie

- „Cronici munteni” , prefață Al. Pîru, Editura Tîneretului;
- „Istoria literaturii române de la origini pînă în 1830” - Al. Pîru
- „Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent” – George Călinescu;
- „Istoria literaturii române vechi” – Nicolae Cartoian;
- „Istoria critică a literaturii române” – Nicolae Manolescu;
- „Manual de Istorie” clasa a XII-a, editura Carminis
- „Letopisețele țării Moldovei”
- „Istoria literaturii române” – George Ivașcu
- Wikipedia: www.wikipedia.org ;
- Literatură română: www.litrom.go.ro ;

VIATA DE LICEU

se trăiește o singură dată!